

Save the Children

PER UNA JUSTÍCIA A L'ALTURA DE LA INFÀNCIA

Anàlisi de sentències sobre abusos sexuals
a nens i nenes arreu de l'Estat

Octubre 2023

savethechildren.cat

Índex

1. Introducció	3
2. Característiques de l'abús sexual	5
3. Què passa quan es denuncia un abús sexual	8
4. Valoració de tendències per comunitats autònomes	12
5. La justícia especialitzada com a obligació	18
6. La proposta	20
7. El cas català	24

1. Introducció

Al maig de 2021 es va produir un avanç fonamental en la protecció davant de la violència de nens, nenes i adolescents arreu de l'Estat amb l'aprovació de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció a la infància i l'adolescència davant de la violència (LOPIVI). Aquesta llei suposa un canvi de paradigma i confirma que la prevenció és la clau per posar fi a la violència contra la infància. Un any més tard, al novembre de 2022, es va aprovar l'Estratègia d'Erradicació de la Violència contra la Infància i l'Adolescència (EEVIA), que pretén ser un full de ruta per fer arribar la LOPIVI a tots els nivells.

Entre altres mesures, tots dos textos preveuen l'atenció integral a les víctimes i l'especialització de la justícia en violència contra la infància i l'adolescència. De fet, la mateixa LOPIVI estableix l'obligació del Govern de presentar, en el termini d'un any des de la seva entrada en vigor, un altre Projecte de Llei per a dur a terme aquesta especialització. D'altra banda, la Llei orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual i la seva reforma també preveuen avanços en relació amb la resposta del sistema i l'atenció a les víctimes de violència (sexual en aquest cas), entre aquestes, la inclusió del model *Barnahus* com a model d'atenció integral.

Avui dia, no hi ha un projecte de Llei específic per a la creació d'una justícia especialitzada en violència contra la infància. En la darrera legislatura, es van impulsar tres projectes de Llei referits a la reforma del sistema de justícia: sobre eficiència organitzativa, processal i digital. Aquests projectes eren l'oportunitat per a la creació d'aquesta especialització, sense alternativa de regulació pròpia. No obstant això, amb el canvi de legislatura, els projectes legislatius s'han d'impulsar de nou des de la casella de sortida. Així doncs, continuem tenint un deute pendent amb les víctimes de violència que es veuen implicades en un procés judicial. Per això, en aquesta nova legislatura, és una obligació impulsar de nou l'especialització de la justícia en violència contra la infància.

Des de la nostra primera recerca sobre la resposta del sistema davant l'abús sexual infantil el 2017 amb "Ulls que no volen veure",¹ a Save the Children tenim com a prioritat analitzar, de manera periòdica, com el sistema judicial garanteix els drets dels nens, nenes i adolescents. El 2021 vam tornar a publicar una anàlisi sobre les dades principals al "Dossier sobre abusos sexuals en la infància a Espanya",² amb la finalitat d'observar els possibles canvis del procés judicial.

És cert que ens trobem amb dificultats per aconseguir dades sobre aquesta realitat. Les estadístiques oficials ens presenten una part, la de les denúncies, que no arriba a aprofundir en el procés judicial de la víctima. A més, l'informe de seguiment

1 Save the Children (2017). *Ulls que no volen veure*. Els abusos sexuals a nens i nenes a Espanya i les errades del sistema.

2 Save the Children (2021). *Dossier sobre els abusos sexuals en la infància a Espanya*.

d'implementació de la LOPIVI no s'ha elaborat i el Registre Unificat de Violència contra la infància encara no ha sortit a la llum.

Dos anys després de l'aprovació de la LOPIVI, actualitzem una vegada més les dades, agafant com a referència els anys 2021-2022 per comparar-los amb anys anteriors, especialment amb el període 2019-2020. Enguany hem dut a terme la revisió de 389 sentències judicials³ de casos d'abusos sexuals comesos contra la infància, les quals es tradueixen en 478 casos (víctimes).⁴

La Rosario era una nena de 13 anys que tornava del col·legi, com tots els dies. Va entrar al portal i el seu veí, el Fabio, va pujar les escales darrere d'ella i ell la va forçar.

La Rosario, té una discapacitat física i psíquica. Els seus pares van trucar a la policia, que hi va acudir, però no va poder recollir el testimoni a la nena pel seu estat de nervis.

Van passar 3 anys des que es va cometre l'abús fins que va sortir la sentència. El Fabio va ser condemnat a 4 anys i un dia de presó.

3 Anàlisi prèvia del període 2021-2022 realitzat per la Clínica Jurídica per la Justícia Social- Facultat de Dret, Campus Tarongers, Universitat de València.

4 D'aquestes sentències es prenen com a referència 478 casos, ja que el criteri principal de la recerca és la víctima en el procés i hi ha processos amb més d'una víctima.

2. Característiques de l'abús sexual

Què és l'abús sexual

Aquesta forma de violència consisteix en la imposició per part d'un adult o d'un altre nen, nena o adolescent d'una activitat de caràcter sexual a un nen o nena aprofitant la desigualtat de poder per a obtenir una satisfacció sexual. Les normes espanyoles estableixen que el consentiment sexual dels nens i nenes no és vàlid quan parlem de relacions amb persones que els superen en edat o maduresa. Entre les raons que sostenen aquest argument, trobem la falta de capacitat per a comprendre un comportament sexual o aturar-lo.

L'abús sexual pot englobar diverses conductes i actes sexuals i tenen conseqüències emocionals, sexuals i socials a curt i a llarg termini per a les víctimes. El tipus d'abús, la persona que el comet, així com la resposta de l'entorn a l'abús pot determinar el grau de les conseqüències en la víctima. A més, hem de tenir en compte les diferències de gènere en l'abús sexual, ja que, com mostraran les dades, **la majoria de les víctimes d'abús sexual infantil continuen sent nenes i noies adolescents.**

En aquest sentit, cal destacar que aquesta anàlisi de sentències abasta el període 2021-2022, per la qual cosa les sentències no inclouen la reforma duta a terme per la Llei 10/2022.⁵ Així, des de Save the Children, comprenent el propòsit de la unificació de delictes, entenem que, en termes de tipologia de violència contra la infància i adolescència, podem continuar parlant no tan sols de delictes contra la llibertat sexual, sinó d'abús sexual com una mena de violència que té característiques pròpies, com que és un procés gradual, en el qual l'acusat construeix o reforça un vincle amb el nen o nena per poder mantenir en secret la situació de violència per evitar que el nen o nena pugui demanar ajuda.

Per què prenem l'abús sexual com a cas exemple?

L'abús sexual és una de les formes més greus de violència contra la infància i l'adolescència. A més, és una de les més invisibilitzades, encara sota la creença col·lectiva que aquests casos gairebé no existeixen i que, si un nen o nena fos abusat en el nostre entorn, ens n'adonariem.

A més d'aquest motiu, entenem que delimitar l'objecte d'estudi i anàlisi de les sentències no solament facilita la recerca i la metodologia, sinó que també ajuda a poder estudiar amb més detall unes certes característiques i aspectes dels procediments judicials en els quals hi ha nens i nenes víctimes. En els casos d'abús sexual

5 La reforma del Codi Penal, a través de l'aprovació de la Llei orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual, elimina la distinció entre agressió sexual i abús sexual, unificant totes dues conductes delictives en un mateix tipus de delicte (agressió sexual), però sent més o menys greu (més o menys punible) segons determinades circumstàncies.

infantil, a més, la victimització secundària que produeix un procediment mal desenvolupat és especialment greu.

Perfil de la víctima

Una víctima

En el 68,6% dels casos d'abús sexual estudiats, hi ha una sola víctima, encara que en alguns n'hi arriba a haver fins a 7 víctimes.

La majoria, nenes i noies adolescents

En el 80,3% dels casos analitzats, les víctimes són nenes i adolescents, per la qual cosa es manté aquesta tendència.

Gairebé un 4% són víctimes amb discapacitat

Al 3,8% dels casos s'esmenta que la víctima té algun tipus de discapacitat, encara que no s'especifica més. No obstant això, en el 28,9% dels casos no consta res sobre aquest tema i en el 67,3% s'especifica que es tracta de víctimes sense discapacitat.

Als 11 anys

Segons l'anàlisi de sentències, la mitjana d'edat a la qual comencen els abusos sexuals es manté al voltant dels 11 anys. En el període 2021-2022, un 50,8% dels abusos es van produir entre els 10 i els 14 anys. En el període 2019-2020 vèiem que el 44,7% dels casos començaven entre els 13 i els 16 anys.

Observem un lleuger increment respecte del període anterior 2019-2020 en relació amb la **mitjana d'edat** en la qual comencen els abusos, especialment en els nois.

	2019-2020	2021-2022
Nenes/Noies	11,6 anys	11,7 anys
Nens/Nois	11,1 anys	11,8 anys

Per trams d'edat, també hi ha diferències de gènere, com es mostra a la figura següent. Entre els 5-9 anys d'edat i des dels 15 anys, les nenes representen més del 80% dels casos d'abús sexual infantil.

	% total	% sexe	
0-4 anys	2,5%	75,0%	25,0%
5-9 anys	21,8%	83,7%	16,3%
10-14 anys	50,6%	76,9%	23,1%
>15 anys	25,1%	85,0%	15,0%
		Noies	Nois

Perfil de la persona agressora

Familiars o persones conegudes i augmenta el grup de persones desconegudes

En 8 de cada 10 casos, la persona agressora és coneguda, en major o menor grau, per la qual cosa la tendència es manté respecte a l'últim estudi.

Entre els **espais més comuns** del grup de persones conegudes continua destacant l'entorn familiar, encara que aquesta xifra minva, i s'incrementa la d'altres agressors de l'entorn conegut que no són família. Aquest perfil d'entorn conegut pot incloure amics o coneguts de la família o de la víctima, professionals que treballen amb nens i nenes, la parella de la mateixa víctima, etc. Dins la família, les figures que destaquen són la parella de la mare i el pare.

	2019-2020	2021-2022
Entorn familiar	49,5%	40,6%
Entorn conegut no familiar	34,5%	42,3%
Entorn desconegut	16,0%	17,2%

A més, en **gairebé 7 de cada 10 casos (67,2%) es tracta d'agressors o agressores sense antecedents**, encara que s'evidencia un increment en el nombre de persones agressores amb antecedents del 8,6% respecte al període 2019-2020. Cal destacar que només en el 4% dels casos, els antecedents eren per delictes contra la llibertat sexual.

3. Què passa quan es denuncia un abús sexual

Gairebé la meitat de les denúncies tenen com a víctima un nen, una nena o un/a adolescent

Segons les últimes dades del Ministeri de l'Interior, al 2021 es van presentar 8.317 denúncies per delictes contra la llibertat sexual que tenien com a víctimes nens, nenes i adolescents, de les quals les nenes i les noies representen el 82,7%. A més, aquestes denúncies que tenen com a víctima la infància i adolescència, representen el 48,8% d'aquesta mena de delictes. Hem de tenir en compte que aquestes dades són només la punta de l'iceberg, ja que s'estima que només el 15% dels casos d'abús sexual s'arriben a denunciar.⁶

El procés judicial

✓ Com es destapa l'abús: la mare i la víctima, protagonistes

En analitzar la forma en la qual comencen les actuacions davant un cas d'abús sexual, confirmem que les principals persones que activaven el procés són la víctima i la mare, seguint la mateixa tendència que en el període 2019-2020, encara que la mare és ara la que ocupa el primer lloc amb un 28% dels casos i la víctima, un 20,9%.⁷

Respecte de les notificacions per part de professionals de l'àmbit educatiu o sanitari, se situa prop del 2%.

✓ Llarga durada, múltiples declaracions

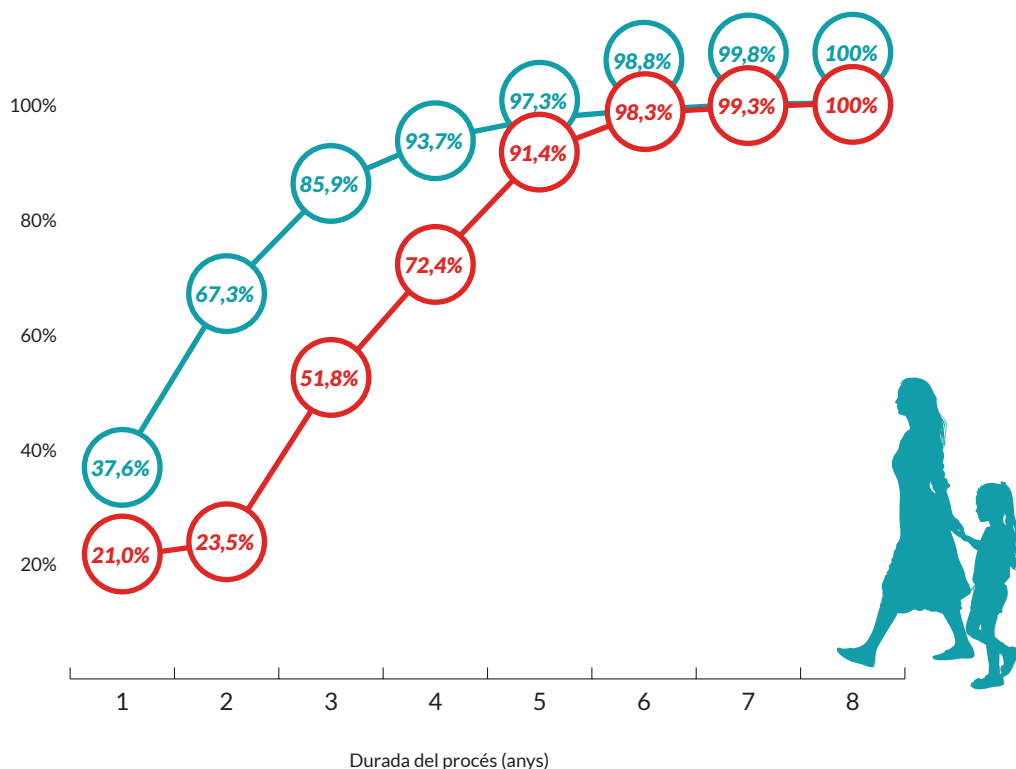
Un 24% dels processos judicials estudiats entre 2021 i 2022 van durar entre 2 i 3 anys. En el període 2019-2020 vèiem que la majoria dels processos es concentren en la franja d'1 a 2 anys, la qual cosa suposa un augment de la **durada del procés** amb el període d'estudi actual.

6 Save the Children (2017). *Ulls que no volen veure*. Els abusos sexuals a nens i nenes i els errors del sistema.

7 En el 34,9% dels casos no consta qui notifica a les autoritats l'abús sexual.

Anys	2019-2020		2021-2022	
	Nº de casos	%	Nº de casos	%
1	154	35,6%	86	18,0%
2	122	28,2%	10	2,1%
3	76	17,6%	116	24,3%
4	32	7,4%	84	17,6%
5	15	3,5%	78	16,3%
6	6	1,4%	28	5,9%
7	4	0,9%	4	0,8%
8	1	0,2%	3	0,6%
No consta	22	5,1%	69	14,4%
TOTAL	432	100%	478	100%

Si analitzem l'**acumulat**, observem que s'incrementa el nombre de casos no resolts en un temps desitjable.⁸ Per exemple, veiem que, en el període 2019-2020, el 67,3% dels processos s'havien resolt als 2 anys. No obstant això, per al període actual de 2021-2022, veiem que només el 23,5% s'han resolt en aquest mateix interval.

8 En el gràfic no hem considerat les sentències en les quals no consta informació sobre la durada dels processos, encara que també s'ha incrementat significativament. En el període 2019-2020 no constava informació en un 5,1% de les sentències analitzades davant del 14,4% del període actual d'anàlisi.

✓ *Fins a 3 vegades. Exploració prèvia al judici davant diferents professionals*

A pesar que és difícil establir les vegades que una víctima relata el seu cas, ja que en un 56,1% dels casos no consta davant quina dependència es van notificar els fets (policia, fiscalia, jutjat, etc.), en molts casos podem aproximar-nos a la realitat. Així, veiem que en un 16,9% va ser davant la policia com a declaració prèvia i, en segon lloc, davant el jutge de guàrdia o instrucció amb un 13,8% dels casos.

Les dades ens continuen indicant que hi ha víctimes que continuen havent de declarar més d'una vegada, i arriben a **declarar abans del judici fins a 3 vegades davant de policia, fiscalia i jutjat**.

✓ *Mitjans de prova*

En moltes ocasions, la principal prova d'abús sexual infantil és la declaració de la víctima. Per això, és fonamental disposar dels recursos adequats per a prendre aquesta declaració i poder emprar-la en el judici.

A més de la declaració, entre els mitjans de prova dels casos d'abús sexual infantil se n'inclouen uns altres com a proves documentals, pericial, etc. La declaració de la víctima (independentment de si s'enregistra o no) constitueix la forma de prova més repetida, i sol ser tinguda en compte per a la part dispositiva de la sentència.

Així, veiem que la declaració de la víctima en judici es dona en un 75,1% dels casos, però només en un 19,3% d'aquests casos va ser l'única prova en el judici.

La declaració es considera eficaç per a provar els fets en un 69,9% dels casos, tant quan es tracta de l'única prova com en els casos en què s'acompanya d'un altre tipus de prova.

En el 73,2% dels casos no s'esmenta la prova preconstituïda, és a dir, no consta informació sobre si s'ha enregistrat el testimoni de la víctima amb anterioritat perquè no hagi de declarar en el judici. Només es va acceptar la prova preconstituïda en un 24,9% de les sentències. Per tant, no apreciem cap millora respecte del període anterior (2019-2020).

A més, el fet que es reflecteixi la pràctica o l'acceptació pel jutjat de l'enregistrament del testimoni no significa que la víctima no declari una altra vegada en judici. Observem que, fins i tot en casos en els quals s'ha enregistrat el testimoni, la víctima ha hagut de declarar en el judici.

✓ *Mesures de protecció cautelars*

Les mesures cautelars són aquelles que dictamina el jutge per protegir la víctima de manera provisional fins a la finalització del procés judicial. Tot i que en prop de la meitat de las sentències no hi ha cap mena d'informació, en les sentències sobre aquestes mesures comprovem que en el 12,8% dels casos no se n'ha aplicat cap i la

més utilitzada quan s'aplica (en un 24,1% dels casos) és la presó provisional sola o en conjunt amb altres mesures. En el període anterior, la més aplicada va ser l'ordre d'allunyament.

✓ **Condemnes i absolucions, mesures i penes imposades**

En el 88,3% dels casos hi ha condemna, de manera que la tendència es manté. De les 56 absolucions analitzades, 38 van ser per falta de proves.

En el 39,3% dels casos la pena principal imposada és presó de 2 a 5 anys. Les penes de presó de més de 5 anys representen el 36,6%, mentre que les de menys de 2 anys representen el 13,2%. En el 34,7% dels casos les mesures complementàries que s'imposen són la llibertat vigilada, la prohibició d'acostament, la prohibició de comunicació i la prohibició de sufragi passiu.⁹

El Leoncio, de 12 anys, assistia a una activitat extraescolar. El seu monitor, el Florencio, major d'edat, s'aprofitava de la seva confiança, es tancava amb ell als banys i abusava sexualment del nen. El Florencio va reconèixer al judici els fets i la seva participació.

El pare del Leoncio va presentar la denúncia el 2014. Van transcórrer 7 anys fins que la sentència va sortir, l'any 2021. El Florencio va ser condemnat a 2 anys de presó i 5 anys de llibertat vigilada, però el tribunal va acordar suspendre la pena amb la condició que no tornés a cometre cap delictes, i al pagament d'una indemnització al Leoncio.

⁹ El sufragi passiu és el dret a presentar candidatura i poder ser elegit o elegida en processos electorals.

4. Valoració de tendències per comunitats autònomes

✓ Andalusia¹⁰

Perfil de la víctima	<p>La majoria són nenes i noies, que representen un 80,7%.</p> <p>En el 53,2% dels casos, les víctimes tenen entre 10 i 14 anys.</p>
Perfil de la persona agressora	<p>Un 41,9% són de l'entorn familiar de la víctima. Fora de l'àmbit familiar, hem identificat que en el 50% dels casos era de l'entorn conegut de la víctima, en major o menor mesura.</p>
Durada del procés	<p>A Andalusia el 25,8% dels casos han durat entre 4 i 5 anys. A més, veiem que el 16,1% dels processos han durat de 2 a 3 anys, compartint percentatge amb els judicis de casos de menys d'1 any.</p>
Mitjans de prova	<p>En el 80,7% dels casos d'Andalusia no consta informació sobre exploracions i declaracions anteriors al judici.</p> <p>En el 29% dels casos, la declaració va ser l'única prova. En el 62,9% dels casos es van utilitzar, a més de la declaració de la víctima, altres tipus de proves com pericials, testificals i/o documentals.</p> <p>En el 35,5% dels casos es va acceptar la prova preconstituïda, encara que en la resta dels casos no consta informació.</p>
Condemna	<p>En el cas andalús, les condemnes representen el 93,5% dels casos en les sis províncies estudiades.</p>

10 62 casos de sentències repartits entre Almeria, Cadis, Granada, Jaén, Màlaga i Sevilla.

**Perfil
de la víctima**

La majoria són nenes i adolescents, que representen un 86,5%.

L'edat en la qual es concentren més casos d'abús sexual són els 15 anys, el 18,3% dels casos analitzats en la comunitat autònoma. No obstant això, també destaquen els 16 anys amb un 15,9% dels casos.

**Perfil
de la persona agressora**

Un 39,7% dels casos és algú de l'entorn familiar. Fora de l'àmbit familiar, en un 36,5% és de l'entorn conegut per la víctima, en major o menor mesura.

**Durada
del procés**

Els processos van durar entre 2 i 3 anys en el 26,2% dels casos. Els processos que duren entre 3 i 4 anys representen el 23,8% i un 19,8% van durar entre 4 i 5 anys.

**Mitjans
de prova**

Respecte a l'exploració de la víctima, la major part de les declaracions tenen lloc davant el jutge de guàrdia o instrucció (19,8%). No obstant això, hem de destacar que en el 50,8% de les sentències no consta aquesta informació.

En el 43,6% dels casos es van utilitzar, a més de la declaració de la víctima, altres tipus de proves com pericials, testificals i/o documentals. En el 21,4% dels casos, la declaració va ser l'únic mitja probatori.

En el 21,4% dels casos es va acceptar la prova preconstituïda, encara que en el 74,6% no consta informació sobre aquest tema.

Condemna

En el cas català, les condemnes representen el 82,5% dels casos estudiats en el territori.

11 126 casos de sentències repartides entre Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona.

**Perfil
de la víctima**

La majoria són nenes i noies, que representen un 84,1%.

En relació amb l'edat, destaca l'interval d'edat entre els 10 i 14 anys en què es concentren pràcticament la meitat dels casos (48,8%). També és rellevant que en la franja d'edat entre els 5 i 9 anys es concentra el 31,7% dels casos.

**Perfil
de la persona agressora**

En gairebé la meitat dels casos (47,6%) es tracta de l'entorn familiar i en un 39% és de l'entorn conegut fora de la família.

**Durada
del procés**

La major concentració respecte a la durada es dona en dues franges: el 26,8% van durar entre 2 i 3 anys i el 25,6% menys d'1 any.

**Mitjans
de prova**

En la meitat dels casos analitzats a la Comunitat de Madrid no consta informació sobre exploracions prèvies al judici. Així i tot, les dades mostren predominança de l'exploració a la policia i al jutge de guàrdia o instrucció, ja que la víctima ha declarat en el 17,1% dels casos al jutjat, en el 23,2% dels casos davant la policia i en un 5% davant tots dos.

En relació amb els mitjans de prova utilitzats al judici, destaquen en primer lloc la declaració de la víctima unida a una altra mena de proves en un 78%.

En el 78% dels casos no hi ha informació sobre la prova preconstituïda, només apareix acceptada en el 21,9% restant.

Condemna

En el cas de la Comunitat de Madrid, les condemnes representen el 91,5% dels casos estudiats.

12 82 casos resultat de les sentències analitzades.

**Perfil
de la víctima**

La majoria de víctimes són nenes i noies, que representen un 60,8%; en la meitat dels casos, les víctimes tenen entre els 10 i 14 anys.

**Perfil
de la persona agressora**

Un 62% la persona agressora és coneguda per la víctima, en major o menor mesura, fora de l'entorn familiar. En l'entorn familiar representa el 29,1% de tots els casos.

**Durada
del procés**

En el 25,3% dels casos, que representa la major freqüència, el procés va durar entre 2 i 3 anys. No obstant, segueixen molt de prop els casos que van durar de 3 a 4 anys i de 4 a 5 anys, tots dos amb un percentatge del 16,5%.

**Mitjans
de prova**

En relació amb les exploracions prèvies al judici, en la meitat dels casos no consta informació sobre aquest tema. Respecte a la resta, destaca l'exploració davant la policia en el 20,3% dels casos.

A la Comunitat Valenciana destaca l'ús de la declaració de la víctima juntament amb les altres proves en un 51,9% dels casos. La declaració de la víctima va ser l'única prova practicada en judici en un 17,7% dels casos.

En relació amb la prova preconstituïda, va ser acceptada en el 27,8% dels casos, però hem de destacar que en el 72,2% dels casos no s'inclou cap informació sobre aquest tema.

Condemna

En el cas valencià, les condemnes representen el 91,1% dels casos estudiats.

13 79 casos de les sentències analitzades a Alacant, Castelló i València.

**Perfil
de la víctima**

La majoria són nenes i adolescents, que representen un 80,4%.

En relació amb l'edat, destaca l'interval d'edat comprès entre els 10 i 14 anys, un 63% dels casos.

**Perfil
de la persona agressora**

L'entorn familiar representa el 43,5% de tots els casos. A més, en un 34,8% dels casos, la persona agressora és coneguda en major o menor mesura per la víctima i en un 21,7% és desconeguda.

**Durada
del procés**

En un 23,9% dels casos, els processos van durar entre 2 i 3 anys.

**Mitjans
de prova**

En la meitat dels casos no consta informació sobre exploracions prèvies. No obstant això, destaquen les realitzades davant la policia i davant el jutjat de guàrdia/instrucció.

En el 69,6% dels casos es va utilitzar la declaració de la víctima amb altres mitjans probatoris. D'altra banda, segons evidencia aquesta anàlisi, el fet que s'enregistri la prova preconstituïda i s'usi en el procés no significa que la víctima no declari en el judici.

En el 78,3% dels casos no consta cap informació sobre la prova preconstituïda.

Condemna

En Euskadi, les condemnes representen el 89,1% dels casos estudiats.

14 46 casos de les sentències analitzades a Àlaba, Biscaia i Guipúscoa.

LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT I L'INTERÈS SUPERIOR ENTRE LES SENTÈNCIES OBJECTE D'ANÀLISI EN EL PERÍODE 2021-2022

La Convenció sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides i la normativa espanyola ens diuen que en qualsevol procediment que afecti un nen, nena o adolescent, s'ha de fer una avaluació del seu interès superior.¹⁵ Per tant, és esperable que, en sentències sobre casos d'abús sexual infantil, també aparegui aquesta avaluació, que ha de seguir uns punts formals d'anàlisi i de desenvolupament.¹⁶ No és suficient esmentar-ho, sinó que fa falta fer una anàlisi formal i individualitzada.

En aquesta anàlisi de sentències, hem volgut comprovar què passa si en selecció de manera aleatòria algunes. Per això, hem seleccionat 26 resolucions de diferents comunitats autònomes.¹⁷

El resultat de l'anàlisi és que **només en 3 de les 26 sentències** hem pogut identificar alguna referència a l'interès superior o a la Convenció sobre els Drets de l'Infant.

Tot i que de la mostra analitzada només podem extreure indicis, cal connectar els resultats amb el que s'estableix en la disposició final quarta de la LOPIVI sobre formació especialitzada necessària en la carrera judicial i fiscal, així com amb la necessitat d'uns jutjats especialitzats en violència contra la infància i l'adolescència. Com a part d'aquesta especialització s'ha d'incloure la formació teòrica i pràctica sobre el procediment d'avaluació i determinació de l'interès superior del nen o nena víctima davant les decisions que es plantegen en el procés judicial. Per exemple, sobre dur a terme la prova preconstituïda quan la víctima té més de 14 anys.

15 Comitè dels Drets sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides (2013) Observació general núm. 14 (2013) sobre el dret de l'infant al fet que el seu interès superior sigui una consideració primordial (article 3, paràgraf 1).

16 Universidad Pontificia de Comillas i Save the Children Espanya (2017). Martínez García, C.; del Moral Blasco, C. "Guía para la evaluación y determinación del interés superior del niño".

17 L'origen territorial no es reflecteix ja que no és representatiu. Amb aquesta anàlisi preliminar es pretén cridar l'atenció per promoure una major recerca sobre l'interès superior del menor com a principi rector en els processos judicials que afecten la infància i l'adolescència.

5. La justícia especialitzada com a obligació

Normativa aplicable, últimes modificacions i compromisos adquirits

Hi ha molta normativa internacional amb pautes sobre com els Estats han de protegir els drets dels nens i les nenes que accedeixen a la justícia. Des de la mateixa Convenció sobre els Drets de l'Infant o les seves Observacions Generals, passant pel Conveni d'Istanbul,¹⁸ el Conveni de Lanzarote,¹⁹ la Directiva 2011/93,²⁰ etc. A més, en una visió més aterrada, organitzacions internacionals com el Consell d'Europa²¹ o el Consell Econòmic i Social de Nacions Unides²² tenen directrius perquè es protegeixin els drets dels infants víctimes i testimonis que accedeixen a la justícia.

Entre les pautes principals per a una justícia amigable amb la infància i l'adolescència es troben les qüestions dirigides a prevenir la victimització secundària, com ara que el nombre de vegades que s'entrevista la nena o el nen sigui al més baix possible; que aquestes entrevistes les portin a terme professionals expressament capacitats; que siguin gravades per a ser usades com a prova admissible; que s'ha de fer servir un llenguatge adaptat a les nenes i als nens i no intimidatori; que víctima i acusat no entrin en contacte directe, etc.²³

La justícia especialitzada és ja obligació i mandat estatal. Entre les mesures que inclou la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència, es recull que el Govern havia d'elaborar, en el termini d'un any, un projecte de Llei per a l'especialització de la justícia **“dels òrgans judicials com dels seus titulars, per a la instrucció i l'enjudiciament de les causes penals per delictes comesos contra persones menors d'edat”**, per abordar l'atenció de la infància víctima de violència. **“Una especialització que comportarà necessàriament la formació inicial i continuada de totes les professions involucrades, que haurà de preveure en molts casos, la formació per a l'accés a les carreres professionals”**.

L'EEVIA, amb les seves pautes i accions per a l'erradicació de la violència, porta a terme accions clau per avançar cap a una especialització de la justícia que sigui una solució integral. Igualment, la Llei 10/2022 tracta mesures com l'especialització de professionals, la incorporació del model *Barnahus*, l'accés als serveis d'atenció a víctimes de tràfic sense necessitat de denúncia, etc.

18 Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica.

19 Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels nens contra l'explotació i l'abús sexual.

20 Directiva 2011/93/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de desembre de 2011, relativa a la lluita contra els abusos sexuals, l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil i per la qual se substitueix la Decisió marc 2004/68/JAI del Consell.

21 Consell d'Europa (2010). Directrius sobre una justícia adaptada als nens.

22 Consell Econòmic i Social (2004). Directrius sobre la justícia per als nens víctimes i testimonis de delictes.

23 Save the Children amb la col·laboració de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Madrid (2012). “Infancia y justicia: una cuestión de derechos”.

Tal com avançàvem en la introducció, en la darrera legislatura es van impulsar 3 projectes de llei per reformar el sistema de justícia: el Projecte de llei orgànica sobre eficiència organitzativa del servei públic de justícia, el Projecte de llei de mesures d'eficiència processal del servei públic de justícia i el Projecte de llei de mesures d'eficiència digital del servei públic de justícia. Aquests projectes eren una oportunitat per poder introduir-hi els canvis necessaris, malgrat no comptar amb un projecte de llei propi, per tal de crear la justícia especialitzada en violència contra la infància i l'adolescència,

No obstant això, en aquesta nova legislatura, tots els projectes de llei s'han d'impulsar de nou, per la qual cosa s'ha de prendre una decisió. Impulsar un projecte propi per a l'especialització o recuperar aquests projectes per continuar introduint els canvis necessaris i aconseguir, per fi, l'especialització de la justícia.

La implementació i l'extensió del model Barnahus arreu de l'Estat

La **Barnahus** (Casa dels Infants en islandès) és un model d'atenció integral on totes les institucions que intervenen en un cas d'abús sexual infantil es coordinen i treballen sota el mateix sostre per atendre el nen o nena víctima i així evitar la victimització secundària. Aquest model amb els seus recursos permet enregistrar el testimoni de la víctima en un entorn amigable, amb la tecnologia adequada i professionals especialitzats i altament formats. D'aquesta manera, el nen o nena no ha de repetir el seu testimoni en diverses ocasions, ja que l'enregistrament pot reproduir-se tantes vegades com sigui necessari, cosa que prevé un perjudici per a la víctima en aquest procés. La implementació d'aquest model arreu de l'Estat té el seu origen en l'evidència i les directrius internacionals.

El Consell d'Europa, en els seus estàndards per a una justícia amigable amb la infància i l'adolescència, recomana l'ús de les Cases *Barnahus*. En l'àmbit internacional, les Observacions Finals del Comitè dels Drets de l'Infant (CDN) a Espanya el 2018, recomanen que s'adopti un marc estatal de coordinació entre Administracions i institucions per respondre adequadament a situacions de violència contra els nens i les nenes.

Des de l'obertura de la primera *Barnahus* el 2020 a Tarragona, a més de Catalunya, on se n'obriran 12 més a finals del 2023, diverses comunitats autònomes com Andalusia, Euskadi, Cantàbria, Comunitat Valenciana, Comunitat de Madrid, Illes Balears o Navarra estan seguint el mateix camí. A més, el projecte conjunt de la Unió Europea i el Consell d'Europa (i en estreta col·laboració amb el Ministeri de DDS-SA2030) sobre la *Barnahus* a Espanya per als anys 2022 a 2024, té com a objectiu millorar el marc legislatiu i de polítiques públiques per a introduir el model *Barnahus* en les comunitats autònomes.

6. La proposta

Justícia especialitzada en violència contra la infància i l'adolescència

Des de l'àmbit judicial també hem d'intervenir des de diferents aspectes, com identificar quins tipus de delictes engloba aquesta especialització, com ha de ser el procés per a garantir tots els drets, qui ha d'intervenir-hi, quins àmbits professionals entren en joc, etc. Tot això s'ha de fer a través del desenvolupament d'una legislació específica, tal com indica la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència.

Amb l'objectiu de garantir un tractament adequat i eficaç, una justícia especialitzada en violència contra la infància i l'adolescència es configuraria amb:

1. **Jutjats especialitzats** tant d'instrucció com d'enjudiciament, amb especial atenció a les Audiències Provincials.
2. **Fiscalia específica** de violència contra la infància que participi en tots els processos on hi hagi infància víctima, diferenciada de la de menors (protecció i menors infractors), o mitjançant l'especialització de places.
3. **Assistència lletrada** d'acord amb els criteris aportats per la LOPIVI, assegurant la correspondència amb la regulació sobre assistència jurídica gratuïta, tipus de delictes recollits i durada de l'assistència fins a la fi del procés.
4. **Equips tècnics especialitzats** que assisteixin als jutjats especialitzats en violència contra la infància. Resulten fonamentals a causa del seu caràcter multidisciplinari i al fet que contribueixen a prevenir possibles biaixos cognitius i assistència tècnica en aquelles qüestions que no són pròpies de la judicatura.
5. **Oficines d'Assistència a la Víctima del Delicte.** Aquestes oficines prenen un paper realment rellevant des de la LOPIVI. Han de ser l'òrgan coordinador de tots els recursos de protecció, per la qual cosa tindran un rol fonamental en la prevenció de dualitats d'actuació professional innecessàries, així com altres qüestions relacionades amb la victimització secundària.
6. **La formació inicial i continuada** de tots els operadors jurídics. En aquesta fase, és especialment rellevant tenir en compte una formació bàsica comuna, així com les especificitats de formació atès el gremi professional.
7. **La realització d'exploracions i prova preconstituïda.** Un dels pilars de l'especialització. La realització de la prova preconstituïda és una oportunitat per a allunyar a la infància víctima i testimoni de les instal·lacions judicials amb tot el que comporta. A més, contribueix a eliminar exploracions i declaracions innecessàries i aporta el lideratge d'una entrevista per part de professionals especialitzats.

8. **Barnahus i la justícia especialitzada.** El model *Barnahus* és un recurs d'atenció integral i interdepartamental per a la infància víctima de violència. Aquest model es regeix per uns estàndards de qualitat que són claus a l'hora de prevenir la victimització secundària i per dur a terme la prova preconstituïda amb totes les garanties, tant per a la persona investigada com per als nens i nenes.

9. **Coordinació i competències.** Evidentment hi ha casos, ateses les parts del procés, en els quals s'han de discernir qüestions competencials o de coordinació. Així, hem de tindre en compte tant l'especialitat civil de família com l'actuació dels jutjats de violència contra la dona i prenem també com a referència els jutjats de menors.

L'Elisa tenia 14 anys i vivia amb els seus pares i un parent, Donato, hi va anar de visita. Eren en un bar prenent alguna cosa i l'Elisa va anar al bany. En sortir, el Donato l'estava esperant i va intentar abusar d'ella, però la nena va aconseguir escapolar-se i tornar amb la resta de la família. Aquella mateixa nit, va tornar amb el Donato a casa. Ell li va demanar a l'Elisa que acompanyés al cotxe i allà, va abusar d'ella, tot i que ella li va dir en reiterades ocasions que no volia, però ell va insistir i va emprar la força.

El Donato va marxar i en les setmanes posteriors va començar a parlar amb Elisa, mitjançant missatges i videotrucades, li va arribar a demanar que es despulés i va fer-ne captures de pantalla. La mare de l'Elisa va començar a notar que passava alguna cosa estranya i, després d'insistir, va aconseguir que ella li ho expliqués. Aquesta va trucar al Donato, que ho va negar tot i va dir que l'Elisa s'ho estava inventant. La seva mare va interposar una denúncia davant la Guàrdia Civil.

L'Elisa va declarar un total de cinc vegades davant la Guàrdia Civil, al seu domicili, a l'EMUME, al jutjat d'Instrucció i i una darrera vegada al judici oral.

Van passar 3 anys des que van passar els fets fins que va sortir la sentència. El Donato va ser condemnat a 12 anys de presó.

✓ *Altres recomanacions*

10. Dades suficients. Les bases de dades oficials que es poden gestionar encara estan molt lluny de poder ser una representació exacta de la realitat. Si bé serveixen per a aproximar-nos-hi, hi ha molts punts de millora que es poden dur a terme per conèixer de la forma més fidel possible la realitat dels processos judicials a Espanya. Per això, és crucial que s'impulsin bases de dades i informes d'avaluació sobre com el sistema respon a les víctimes. Tot això passa també, per incloure el màxim d'informació possible en la documentació que respon als documents judicials per poder extreure informació anonimitzada i desagregada. La creació del Registre Unificat de Violència contra la Infància podria ser una oportunitat per alimentar aquesta base de dades amb aquestes qüestions.

11. Avaluació formal de l'Interès Superior del Menor. Per poder fer una avaluació formal i adequada de l'interès superior, és necessari que tots els operadors que intervenen en un procés judicial rebin formació sobre què consisteix, quins són els punts principals per a la seva anàlisi i com es duu a terme. Per això, aquest contingut ha de ser la pedra angular de la formació especialitzada.

12. Informe de seguiment de la LOPIVI. D'acord amb la disposició addicional setena, la Comissió de Seguiment havia d'emetre en el termini màxim de dos anys des de l'aprovació de la LOPIVI un informe sobre la posada en marxa, les repercussions jurídiques i econòmiques, així com una avaluació de l'impacte. Aquest informe resulta clau per poder continuar la implementació de la LOPIVI de forma ajustada a les necessitats i les tendències en la violència contra la infància i l'adolescència.

13. Implementació de polítiques de salvaguarda. Com comprovem en aquesta anàlisi, els agressors de nens i nenes són sovint coneguts en major o menor mesura, fins i tot professionals que hi treballen. Per això, a la LOPIVI s'estableix el mandat d'implementació de polítiques de salvaguarda per a la prevenció i l'actuació davant de la violència en tots els àmbits en els quals es desenvolupa la infància i l'adolescència, inclosos els àmbits escolars i de lleure i esport.

14. Educació afectiva i sexual. L'eina més poderosa davant la violència és la prevenció, i amb ella l'educació, des de l'escola i des de la família. Per això, s'han de destinar recursos a ensenyar a nens, nenes i adolescents l'afecció segura, quines conductes d'adults i dels seus iguals són adequades i quines conductes són de risc i/o violència. Si no els ensenyem la seva autonomia corporal, el respecte del propi cos i del de la resta, els estem privant d'un escut de protecció davant qualsevol tipus de violència, inclosa la violència sexual.

Què canviaria?

✓ En la realitat actual

1. L'enregistrament del testimoni està lluny de ser l'habitual, veiem que només en 1 de cada 5 casos es va enregistrar la prova. **Els nens i les nenes poden arribar a repetir la seva història fins a 3 vegades en diferents instàncies.**

✓ Amb la justícia especialitzada

1. **Al més aviat possible, a l'espai Barnahus** allunyat de jutjats i dependències policials, complint els estàndards de qualitat del model.

2. Hem avançat molt en formació, però encara hem de formar els professionals. **Els nens i les nenes no tenen garantits els seus drets** quan s'han d'enfrontar a un procés judicial amb els adults que acompanyen.

2. Tots els professionals que intervenen des que es detecta un cas fins que es dicta sentència estan **especialitzats amb formació en drets d'infància, així com també en violències basades en gènere.** A més, cada àmbit professional té formació específica segons el seu rol: entrevista forense, acompanyament a víctimes, valoració de la prova, avaluació de l'interès superior, assistència jurídica, etc.

3. La falta de recursos i les diferències entre la seva aplicació, provoca una **manca de coordinació** que afecta el benestar i la protecció de la infància i l'adolescència.

3. **La implementació de la Barnahus** està estesa a Espanya, per la qual cosa tots els recursos i els òrgans que treballen en un cas de violència contra la infància i l'adolescència tenen clars els passos a seguir i complementen les seves actuacions de manera multidisciplinària.

4. **La majoria dels processos duren fins a 3 anys;** no obstant això, encara hi ha processos que arriben a durar més de 5 anys.

4. **El procés legal no s'allarga en el temps** i permet la recuperació dels nens, nenes i adolescents víctimes.

7. El cas català

A Catalunya, el Govern de la Generalitat està desplegant l'Estratègia *Barnahus* per a l'abordatge integral dels abusos sexuals contra la infància i l'adolescència. L'any 2020, el Departament de Drets Socials va posar en marxa un projecte pilot del model *Barnahus* a Tarragona i per tal de prestar una atenció correcta arreu del territori s'implementaran dotze unitats integrades més.

La justícia especialitzada i la *Barnahus* són models perfectament compatibles que han d'integrar-se i que formen part d'un mateix paraigües: l'atenció especialitzada i multidisciplinària a les víctimes de violència contra la infància. El model *Barnahus* necessita que l'àmbit judicial sigui especialitzat en infància i violència i acull els preceptes del jutjat especialitzat com són els protocols, espais i professionals especialitzats.

D'una banda, denominem justícia especialitzada en violència contra la infància específicament al sistema judicial que aborda únicament delictes contra la infància i l'adolescència, on operen professionals amb especialització (jutjats i jutges, fiscalia, advocacia, equips tècnics forenses, oficines d'assistència a les víctimes del delicte). La seva actuació s'enfoca en els casos judicialitzats.

D'altra banda, el model *Barnahus* és un model d'atenció integral i interdepartamental basat en 10 estàndards de qualitat que agrupa, en un mateix espai amigable, tots els recursos especialitzats de salut, protecció, justícia i interior que intervenen en un cas de violència, per evitar el creuament i la duplicació de proves i així prevenir la victimització secundària dels nens, nenes i adolescents víctimes i de les seves famílies. Així es pot realitzar la gravació del testimoni però també oferir atenció clínica. Atén tots els possibles casos, sense necessitat que siguin judicialitzats i s'elabora sobre el model de les quatre sales, sent una d'elles la sala de la justícia amigable.

En aquest sentit, i tenint en compte els esforços que s'han fet a Catalunya per protegir els nens i nenes de la violència sexual, caldria centrar-se en:

1. **Augmentar els recursos professionals** dels equips tècnics de justícia perquè puguin atendre amb qualitat l'increment de casos de violència sexual infantil per la futura creació de jutjats especialitzats.
2. **Fomentar la creació de torns d'ofici especialitzats en infants víctimes** als Col·legis d'Advocacia i establir una formació inicial bàsica i una altra continuada per als advocats del torn especialitzat.
3. **Assegurar proves preconstituïdes de qualitat**, comptant amb un/a tècnic especialitzat/a en l'equip d'enregistrament. Elaborar, també, directrius perquè els equips psicosocials dels jutjats i de l'Institut Mèdic Legal i de Ciències Forenses puguin acudir a la *Barnahus* per realitzar la prova preconstituïda.

